

Široký záběr série *Univerzálie ruské literatury*

Ivo Pospíšil

Фаустов, Андрей Анатольевич, a Matthias Freise (eds.). 2020. *Универсалии русской литературы. 8: сб. статей*. Воронеж: Воронежский государственный университет – Издательский дом ВГУ.

Již osmý svazek vydávají ruští badatelé, poněkoliťatě již v kooperaci s německou univerzitou v Göttingenu (Chötingenu, jak říkají v dolnosasštině, Gotinkách, jak říkali zase staří Čechové), editovali Andrej Faustov ze Státní univerzity ve Voroněži a Matthias Freise z Gotinek; dříve koeditoval spoluzakladatel projektu a Faustovův dřívější spoluautor knížek o charakterologii ruské literatury Sergej Savinkov, o nichž jsem vícekrát psal, stejně jako o Univerzáliích.¹ To, co je podstatné pro tyto editory, včetně německého, je uvádění ruské literatury do mezinárodního kontextu a hlavně do obecného literárněvědného diskursu. Do sborníků série *Universalii russkoj literatury* přispěli i vícekrát (počet zemí a účastníků stále narůstá) odborníci na různé oblasti literatury obecně a ruské zvláště.

¹ Viz naše recenze: Pospíšil, Ivo. 2008. „Logika Lermontovova díla (Савинков, С. В.: Творческая логика Лермонтова. Издательство Воронежского университета 2004).“ *Новая русистика* 1, č. 1: 99–100. Pospíšil, Ivo. 2016. „Vstoupíš i vícekrát do téže řeky... (ФАУСТОВ, А. А., САВИНКОВ, С. В.: Универсальные характеры русской литературы. Монография. Воронеж: Воронежский государственный педагогический университет, 2015. ISBN 978-5-00044-276-0).“ *Новая русистика* 9, č. 1: 78–80. Pospíšil, Ivo. 2011. „Ruská literatura z pozice charakterologie (Савинков, Сергей Владимирович, Фаустов, Андрей Анатольевич: Аспекты русской литературной характерологии. Издательство Кулагиной, Intrada, Москва 2010, 332 с. ISBN 978-5-87604-223-1).“ *Новая русистика* 4, č. 2: 91–9. Pospíšil, Ivo. 2020. „Русская литература и ее культурный контекст в межвоенной и послевоенной Чехословакии: четыре удивительных эпизода.“ In *Универсалии русской литературы. 8: сб. статей*, eds. Андрей Анатольевич Фаустов a Matthias Freise, 510–24. Воронеж: Воронежский государственный университет – Издательский дом ВГУ.

První oddíl nazvaný ЛИТЕРАТУРНЫЕ УНИВЕРСАЛИИ В ТЕОРЕТИЧЕСКОЙ И КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКОЙ ПЕРСПЕКТИВАХ tvoří zásadní, obecně orientované studie renomovaných autorů, v jejichž čele stojí S. J. Senderovič (Ithaca, New York), autor studie *Гилберт Райл в феноменологическом ключе*. Je jasné, že známý britský filozof Gilbert Ryle (1900–1976) reagující na karteziánský dualismus se přimkl k tradici Bernarda Bolzana a Franze Brentana, ale současně se lišil od redukcionismu Edmunda Husserla, jak se o tom autor zmiňuje. Jako filozof jazyka je blízký hermeneutice, ale poněkud také kognitivismu. Nakolik s ním souvisí Potebnova koncepce ze spisu *Мышление и язык* (1860), neboť Ryle má podobnou studii (*The Concept of Mind*, 1949), je nejasné. Ryle se tak ocitl v kadlubu myslitelů, jako byli – kromě zmíněných – Ludwig Wittgenstein a Martin Heidegger. Čechy by mohla více zajímat spojitost úvah T. G. Masaryka a jeho známá spojnice s Brentanem, tedy nakolik by se tu našly i styčné body s Rylem, třeba právě v pojetí umění a jeho jazyka a stavby. Zde je právě ještě hodně otevřené „okno“, neboť se tu nabízí řadu otázek, ale není zcela jasné, kterak by se tím mohlo postihnout vnímání uměleckého díla obecně a literárního zvláště, včetně vztahů k epistemologii a obecněji ke kognitivismu. Nicméně jde o inspirativní text mající ve svazku klíčovou roli.

J. Velmezova (Lausanne) a K. Kull (Tartu) jako lingvistka a biosémantik se pustili do interview s Francem Morettim (nar. 1950), «Академическая мобильность» Франко Моретти, jenž ve své dynamické mobilitě prošel zejména třemi zeměmi (Itálie, Švýcarsko, USA) a zabýval se především románem a rolí buržoazie v literatuře. Začal interpretací T. S. Eliota (*Interpretazioni di Eliot*, 1975), pokračoval zkoumáním ideologie (*Letteratura e ideologie negli anni trenta inglesi*, 1976), zabýval se sociologií umělecké formy, o románu pojednal vícekrát a slavnou se stala kniha v italštině a potom v angličtině (*Atlas of the European Novel, 1800–1900*. Verso, London – New York, 1998); jeho speciální kniha o románu vyšla v roce 2006 (*The Novel*, Princeton). Nemohu odpovědně soudit, neboť z jeho díla znám jen něco, ale připadá mi to poněkud eklektické, a takový je také rozhovor: řada zajímavostí a úvah, které jdou hodně po povrchu a jsou zajímavé právě proto, že je autor v určitých kruzích známý. Rozhovor,

v němž všichni účastníci zdůrazňují význam svůj a svého okolí, ukazuje, že práce Morettiho, jež zahrnují jen určité okruhy a ignorují řadu starých výsledků a pojednání, hovoří často o tom, co zde již bylo. Tak to dnes je asi ve všech humanitních a filologických oborech.

Naopak Roman Mnich ve stati *Методологическая заметка об универсалиях русской культуры: онтология versus эпистемология* zkoumá skromně a podnětně vztah mezi ontologií a gnoseologií/epistemologií, vycházejí z Gadamerovy koncepce vyjádřeně v jeho dávné knize *Wahrheit und Methode* (1960): „Онтологические и эпистемологические понятия, которые отражаются и воплощаются в универсалиях русской культуры (вечные образы, сюжеты, мотивы, дискурсы или эпистемы) можно соотносить и с другими понятиями в области гуманитарной науки: например, традицией и новаторством, архетипами и стереотипами. После публикации серии сборников, посвящённых универсалиям русской литературы, стало очевидным, что предварительное «упорядочение» системы понятий и терминов, предлагаемых исследователями для интерпретации универсалий, только намечается» (s. 43).

Po Mnichovi nastupuje jako další „hvězda“ ruské literární vědy V. I. Tjupa, literární teoretik z Moskvy, a jeho text *Характер и самость в аспекте исторической нарратологии*. Jde o narativní aspekt lidské identity a jeho proměny. Nejsem si však jist, zda badatelovo nadšení hloubkou inspirace Vodolazkinovým románem odpovídá jeho významu, jak to vyjadřuje v samém záběru: „Особое внимание обращает на себя в этом отношении роман Евгения Водолазкина «Авиатор», нарративная интрига которого состоит в восстановлении самоидентичности человеком с «замороженной» памятью. Основу этого текста составляют записи, осуществляющие «перевод» автонарратива главного героя в эгонарратив мемуарного типа. В данном произведении указанная выше «катастрофогенная» природа существования подробно исследуется средствами художественной нарративности [...]» (s. 54).

Známy O. V. Zyrjanov (Jekatěrinburg) ve studii *Универсальные параметры ситуационных сверхтекстов в лирике* ukazuje na inspirativnost pojmu „nadtext“ (sverchtekst; vztah k pojmu „hypertext“, termínu zavedenému sociologem Theodorem/Tedem Nelsonem, nar. 1937, již

roku 1963 a později rozpracovávanému ve studiích let 1987–1989,² jenž původně znamenal hierarchii textů, později také strukturu textů tvořících osobitou sémantickou síť, není jasný) na příkladech z klasické ruské poezie, zejména Puškinovy, ale i V. A. Žukovského nebo A. A. Fetova: jde v podstatě o modely, které stojí jakoby nad obvyklými básnickými texty, vytvářejíce jejich hlubinnou strukturu, a tím i sémantickou síť – tedy v podstatě hypertext (např. o „nezbytí nemožného“).

Anastasievič z Bělehradu ukázal v práci *Образ России на самиздательских картах конца XIX – начала XX века* proměnlivou představu ruského fenoménu. J. G. Serebrjakov (Voroněž) *Автомифологизация как элемент литературного поведения советских нонконформистов 1960–1970-х годов* analyzoval zajímavá samizdatová díla, která ovšem dobově stála jakoby mimo hlavní proud sovětské i emigrantské literatury, i když v závěru poněkud překvapivě konstatuje: „Таким образом, анализ поэтики текстов не позволяет выносить их за границы советской культуры. Авторы самиздата воспроизводят риторические приёмы официального письма, одним из которых было использование мифопоэтики. Стремление авторов самиздата воспитывать современника и направлять его сознание свидетельствует о дидактической роли, типичной для советской критики и художественной литературы. Идеологический характер дискурса, транслируемая ценностная иерархия, способы осмысления и артикуляции свидетельствуют о глубоко советском сознании диссидентов, несмотря на декларируемое ими неприятие системы“ (s. 98).

Zvláštní oddíl je věnován Dostojevskému (Ф. М. ДОСТОЕВСКИЙ SUB SPECIE UNIVERSALIS). Známý německý slavista-naratalog Wolf Schmid (Hamburk) v poněkud spekulativní studii *«Красота спасет мир»: эстетическое доказательство существования бога* ukazuje na souvislosti románů Dostojevského ve smyslu hlubinného uchopení boží

² Viz Nelson, Theodor Holm. 1987. *Literary machines: the report on, and of, Project Xanadu concerning word processing, electronic publishing, hypertext, thinkertoys, tomorrow's intellectual revolution, and certain other topics including knowledge, education and freedom*. Swarthmore. Nelson, Theodor Holm. 1989. „Hyperwelcome.“ *Hypermedia* 1, Z(1): 3–5.

jsoucnosti; všímá si i skryté kritiky Jóba – v této souvislosti bych rád upozornil na práci E. Niklesové.³

A. Krinicyн (Moskva) si všímá radosti a štěstí u jinak dosti pochmurného Dostojevského, koeditor svazku A. Faustov (Voroněž) zkoumá Dostojevského metonymii („рыцарь бедный“), bulharský rusista N. Nejčev (Plovdiv) napsal studii *Кайротизация времени в романе Ф. М. Достоевского «Идиот»* – od starořec. „kairós“, tedy okamžik, ve smyslu „šťastný okamžik“ spojený s křesťanskou eschatologickou představou proměny pohanského Chrona v čas po Ježíšovu působení jako Spasení, kdy se „жизнь“ mění v „жизитие“; vzpomeňme na větu z Leskovovy románové kroniky *Soborjane*, parafrázuji „Жизнь превращается в житие“, tedy běžný světský život se mění v život sakrální, mučednický, v čas vykupitelský, tedy šťastný okamžik, kairós: „Мы можем привести еще примеры «просвечивающих» за видимым сюжетом «Идиота» житийных текстов, но считаем, что приведенных достаточно, чтобы подкрепить тезис, что при помощи данного взаимодействия Достоевский претворяет профанную хронологию в кайротическую темпоральность. Иными словами, автор насыщает физическую «будничную» пространственно-временную реальность художественного текста качественным духовным бытием и таким образом превращает рассказ о биографической жизни человека в житие. В этом смысле «Идиот» представляется «сдвоенным», или, точнее, двойственно звучащим палимпсестным текстом“ (s. 173).

M. Leonovová/Leonova (Göttingen) zkoumá vypravěče v *Idiotovi* jako nespolehlivý zdroj informací, narážejíc na koncepci „unreliable narrator“, i když trochu protismyslně píše, že „[...] В случае предположений, догадок, предчувствий и толкований читателю предлагается одна определенная перспектива – перспектива повествователя как функции, совпадающая с всезнающим повествователем“ (s. 183), čímž patrně myslí to, že vypravěčova omniscience je jedinou jistou v nespolehlivém

³ Niklesová, Eva. 2016. *Dialogy zoufalců: poetika a struktury (Dialogické texty o smyslu lidské existence v nejstarších světových literaturách a v literaturách středoevropského areálu)*. Brno: Masarykova univerzita.

světě falešných zpráv. D. Gigante (Brusel) analyzuje logiku snů v *Idiotovi*. Zde nutno poznamenat, že o funkci snu u Dostojevského existuje řada studií, není tu však zmíněn autor dosti důležitý, jímž je slovenský rusista Andrej Červeňák. K. Kroó (Budapešť) ukazuje na projevy příznakovosti v novele *Dvojník*; S. Savinkov, původce série *Univerzálií*, píše také o *Dvojníkovi* jako o projevu jedinečného, pluralitního a zvláštního. Zajímavé by bylo srovnání těchto studií o jedné novele: každý ji vidí jinak, akcentuje jiné aspekty, a tak dokládá, že interpretace je žánr značně ambivalentní, neboť různost metodologií a tematických dominant často brání najít společný úchytný bod, společné metodologické a výkladové ukotvení. A. O. Šatochinová a O. V. Sedelnikovová z Tomska sledují konceptosféru v Dostojevského novele *Hráč*.

Třetí oddíl УНИВЕРСАЛЬНЫЕ СТРУКТУРЫ В АВТОРСКИХ МИРАХ zahajuje originální studie L. Gellera/Hellera (Paříž–Lausanne) zkoumající Lva Tolstého a tzv. primitivismus, čímž ovšem je původní význam slova, tedy „[...] латинское слово primitivus – перворожденный (почти синоним более точного термина primogenius), первоначальный – было поначалу усвоено европейскими языками с двойным смыслом. Оно обозначало и первый элемент в ряду, и тот элемент, из которого выводят свое происхождение все последующие“ (s. 251). Moc se mi však nelíbí argumentace o hrubosti hraběte jako umělce ve smyslu nezvládnuté kompozice, v čemž se autor odvolává na text A. Bělého. Je tu příkladů více, ale jak potom vysvětlit tu minucióznost Lva Tolstého ve zdrcující kritice „tuctového“ Shakespeara ve studii *O Shakespearovi a o dramatu* (*О Шекспире и о драме*, 1906). Pokud jde o studii K. A. Naginové (Voroněž) *Л. Толстой и Восток: экзистенциальные параллели*, lze s autorkou souhlasit, když uvádí: „Этот финал обнажает природу обращения Толстого к философии и художественным сюжетам Востока. Писателю крайне близка идея отрицания личности, концептуальная в буддизме: она образует центральный стержень произведений в «восточном духе», питает эпистемологию самого Толстого и определяет пути познания его героев. Именно построением эпистемологической концепции обусловлен круг обращений Толстого к литературе, философии и религии Востока, в которых

русский мыслитель искал соответствия своим собственным бытийным устремлениям“ (s. 270). Jistěže buddhismus stál u kořenů podstatných rysů Tolstého koncepcí a koneckonců i poetiky jeho uměleckých děl, ale nelze ignorovat ani to, že šlo často o inspirace, které šly ze Západu, kam se ovšem dostaly z Východu (východní a jihovýchodní Asie), neboť takřka všechny středověké křesťanské tzv. hereze byly odvozeny z buddhismu, zoroastrismu, gnosticizmu – tedy kataři, albigenští a valdenští z toho vydatně čerpali; a v případě posledně zmíněných jsme už na hranicích Čech a odtud u kazatelů německých, ale i českých, u Jana Husa a hlavně Petra Chelčického a jeho spisů, zejména *Sieť viery pravé* a iniciace první nekatolické křesťanské církve na světě – jednoty bratrské. To, že Tolstoj, byť to prý popíral, Chelčického četl, neboť mu byl českými návštěvníky Jasné Poljany zprostředkován, je známé.

G. P. Kozubovskaja (Barnaul) v příspěvku «*Дачный текст*» в прозе А. П. Чехова: динамика и художественный смысл uplatňuje módní termín „text“ ve smyslu témat a motivů, které ovšem působí i na tvar díla a na utváření žánru. Nemám příliš rád ono vyjadřování známých věcí módními pojmy – možná i proto, že toto téma, tedy „dačnyj text“, je u Čechova, ale i jiných, zřetelné, stejně jako jinde „text šlechtických hnízd“ nebo „text státního úřadu“ apod. (mohli bychom to rozšiřovat, jsou to typická topoi, loci communes), nicméně epistemologický přínos tu je. V. Merlin (Jeruzalém) ve stati *Число слепца. Математический код Мандельштама* ukazuje způsobem někdy až šokujícím, ale většinou i přesvědčivým, roli matematického kódu; upozornil bych v této souvislosti i na podobné přístupy v českém prostředí, které pracují s čísly, matematikou a numerologií (např. F. Všeticka v případě analýz české prózy 20. století a M. Blahynka ve studiích o Milanu Kunderovi).⁴ J. A. Ivanyšinová/

⁴ Viz Všeticka, František. 2001. *Tektonika textu. O kompoziční výstavbě české prózy třicátých let*. Olomouc: Votobia. Všeticka, František. 2003. *Kroky Kalliopé. O kompoziční poetice české prózy čtyřicátých let 20. století*. Olomouc: Votobia, Olomouc. Všeticka, František. 2005. *Možnosti Meleté. O kompoziční poetice české prózy desátých let 20. století*. Olomouc: Votobia. Všeticka, František. 2011. *Ariadnino arcanum. O kompoziční poetice české prózy v prvním desetiletí 20. století*. Olomouc: Fontána. Všeticka, František. 2012. *Celistvost celku. O kompoziční poetice českého*

Ivanyšina (Voroněž) ukazuje na protiklad umění a reality u M. Bulgakova a Q. Tarantina, možná je to místy poněkud násilné. G. V. Zykovová/Zykova (Moskva) se vrací k číslům ve stati «Числовые стихи» у Всеволода Некрасова: материалы к теме – už proto, že jde o analýzu díla ruského konceptualisty a představitele tzv. druhé avantgardy.

Další oddíl УНИВЕРСАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ЛИТЕРАТУРНОГО ПРОИЗВЕДЕНИЯ uvádí příspěvek A. A. Kretova (Voroněž) «Повести Белкина» в текстосфере А. С. Пушкина, čímž se autor vrací k textové mapě ruského klasika. V. V. Korovin (Moskva) spojuje ve své studii А. С. Пушкин и Е. В. Хераскова: о поэме «Медный всадник» и одном из ее литературных источников dvě díla, a „rehabilituje“ tak pramenné studium, dokládaje známý fakt, že zdrojem literatury bývá často zase literatura. Právě básnířka druhé poloviny 18. století (Jelizaveta Vasiljevna, roz. Neronova, 1737–1809, tedy narodila se asi sto let před Puškinovou smrtí) demonstuje to, že Puškin zůstal až do konce života v řečišti klasicismu, v jehož rámci byl na lyceu vzděláván a od něhož organicky postoupil k postromantismu nebo k ranému realismu (i když je to sporné). T. J. Kudrjavcevoá/Kudrjavceva (Göttingen) analyzuje spojitost folkloru a realistického dramatu ve studii «Бедная невеста» А. Н. Островского и волшебная сказка. А. G. Grodeckaja (Sankt-Peterburg) v práci К мифологии оппозиций у Гончарова: беспокойство – покой в «Лихой боести» ukazuje na Gončarovův neoklasicismus, J. O. Kozjura (Voroněž) Автоинтертекстуальность в «Фореи» М. Кузмина obrací pozornost k poměrně častému jevu, zejména v modernistické literatuře. T. S. Zevachina (Moskva) prezentuje lingvosémiotickou analýzu lexematu „sudba“ v románu Gajto Gazdanova *Noční cesty*, V. Š. Krivonos ze Samary interpretuje locus pa-

dramatu. Olomouc: Fontána. Všeticka, František. 2018. *Energie Ephialta. Edice Duch a tvar*, sv. 10. Praha: CHERM. Všeticka, František. 2018. *Fenomén formy. O poetice české poezie*. Olomouc: Václav Lukeš – Poznání. Blahynka, Milan. 2019. *Sedm kapitol o díle Milana Kundery*. Křenovice: Kmen. O všech jsme napsali recenze a jeden doslov v různých periodikách, mezi nimi v internetovém časopisu *Proudy*, v mezinárodní revue *Stil*, v naší zvláštní kritické rubrice *Spoza Moravy* v časopisech *Slovenské pohľady*, *Host*, *Sborníku prací Filozoficko-přírodovědecké fakulty Opavské univerzity*, *Opera Slavica*.

měti jako prostorovou universálii v Solženicynově románu *V kruhu prvním*. O. B. Vajnsťejn (Moskva) ve studii *Театр памяти: о романе Владимира Арустова «Mater Studiorum»* akcentuje právě návaznost myšlenkovou, ale i poetologickou.

Oddíl УНИВЕРСАЛЬНЫЕ СТРУКТУРЫ В ИСТОРИЧЕСКОЙ ПЕРСПЕКТИВЕ zahajuje příspěvek koeditora svazku M. Freise (Göttingen) Хлебников, Пушкин и натурфилософская иерархия существ, v jehož závěru autor shrnuje: „У Хлебникова, как и у Пушкина, действительность иерархична. Но у Хлебникова, в отличие от Пушкина, это иерархия не природная, а антропоцентричная. Человек смотрит на эту иерархию сквозь очки событийности своей жизни. У Пушкина, как и у Хлебникова, поэзия (пение соловья у первого, отпевание усопшего у второго) – высшая степень сотворенного. Но, в отличие от Пушкина, у Хлебникова солнце потеряло свою позицию божественной первопричины. Только метафорически солнца пляшут, а когда пляшут вокруг друг друга, ничто уже не первопричина. Бог сам может умереть, Божественный свет – погаснуть, в то время как пение – вечно. Весеннее воскресение возможно уже не в природе, а только как воскресение слова. Цитирую стихотворение «Воспоминание» («Andenken») Гёльдерлина (в переводе Г. Ноткина): «Но что остается, то учредят поэты»“ (s. 450). Nejsem si však jist, zda rozdíl mezi oběma básnickými přístupy k realitě přesně odpovídá skutečnosti, tedy celku jejich tvorby.

F. N. Dvinjatin (Sankt-Peterburg) zkoumá párová synonymní pojmenování rostlin v ruské básnické tradici, historii kultury a jazyka. O. Marčenko (Moskva) ve stati «Мы две руки единого креста...»: к теме устойчивости символа в европейской культуре zkoumá ona podstatná loci communes evropské kultury a umění. P. S. Glušakov (Riga) zkoumá rodokmen tří ženských postav od Puškina po Nabokova. J. N. Penskaja (Moskva) ukazuje na „laboratorní universum“ v činnosti všeruské divadelní společnosti. Autor přítomné recenze prezentuje čtyři podivuhodné epizody z česko-ruských literárních vztahů meziválečného období, K. Kužminych (Göttingen) ve studii *Русская детская и юношеская литература в XXI веке: традиции и тенденции* pozoruhodně srovnává tradiční i inovační v této poněkud opomíjené vrstvě literatury.

Oddíl УНИВЕРСАЛЬНЫЕ СТРУКТУРЫ В МИРОВОЙ ЛИТЕРАТУРЕ, který ovšem rozměr ruské literatury přesahuje, obsahuje studii A. I. Ivanického (Moskva) o konceptu zázraku v německém romantismu („romanticé“); zde se objevuje ona stará bolest dnešních humanitních a filologických věd, o níž píšeme v závěru, totiž omezený okruh bádání, jež bylo vzato v úvahu. Mohlo by se uvádět mnoho relevantních položek, důležitých pro autorovo téma, ale uvedu jen jednu českou na hraně filozofie a literatury, resp. poezie.⁵ Dále sem přispěla F. A. Abilovová/Abilova (Machačkala) pojednáním o univerzáliích tzv. wessexského cyklu Thomase Hardyho. M. N. Nedosejkin (Voroněž) zkoumá, kterak se postava Napoleona zračí v tvorbě Anatola France, A. E. Vorotnikovová/Vorotnikova (Voroněž) zkoumá thanatologický model v románu Elfriede Jelinek(ové) *Děti mrtvých* (*Kinder der Toten*, 1995), A. Molnarová/Molnar (Debrecen) analyzuje univerzálie moře a lodě ve světle *Apokryfu Aglai* J. Sosnovského.⁶ S. N. Filjuškinová/Filjuškina (Voroněž) přispěla článkem o románu Tracy Chevalierové/Chevalier *New Boy* (2017, rusky *Нове́нкий*) jako varianty remaku *Othella* v rámci projektu *Shakespeare a 21. století*.

Záměrně jsem – jak to činím jen málokdy – komentoval ve formě obsahové zprávy a částečně i malého komentáře všechny příspěvky tohoto svazku, který je zatím posledním z poměrně velké série ruských badatelů. *Univerzália ruské literatury*, tedy její obecná, společná místa, se většinou prezentovala jako volné soubory, tak trochu všehochuť tematická i metodologická. Pravdu má Roman Mnich, když ve svých metodologických poznámkách postavil proti sobě i vedle sebe epistemologickou/kognitivní/gnoseologickou/noetickou (ano, to vše jsou v podstatě synonyma, jejichž frekvence se řídí spíše módami) funkci literatury, a tedy oněch společných míst, jež přiléhavě formuloval jako „вечные образы, сюжеты,

⁵ Horyna, Břetislav. 2005. *Dějiny rané romantiky. Fichte, Schlegel, Novalis*. Praha: Vyšehrad. Viz naši rec.: Pospíšil, Ivo. 2006. „Horynovy Dějiny rané německé romantiky a jejich významy.“ *Slavica Litteraria. Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity*. X, Řada literárněvědné slavistiky 55, X9: 294–6.

⁶ Autorka knihy o Gončarovovi: Молнар, Ангелика. 2004. *Поэтика романов И. А. Гончарова*. Москва: Кампания Спутник.

мотивы, дискурсы или эпистемы“, a konstatoval, že zobecňování postupu je jen zvolna. Spíše probíhá proces neustálého rozšiřování až mimo hranice ruské literatury, i když ta spojitost, někdy jen skrytá, tu je. Asi bych neopouštěl pole ruské literatury a snažil bych se více srovnávat; toho je zde méně, stejně jako žánrového, genologického, nebo, jak říkají Rusové, žánrologického pohledu. Nakolik je vše, co svazky, tedy i tento, přinášejí, opravdovými univerzáliemi, lze úspěšně pochybovat: spíše to jsou vzorky, které mohly mít určitou přitažlivou sílu. Někdy se mi zdá, že i zde je často přání otcem myšlenky, ale někdy naopak se tu odhalují poloskryté vrstvy materiálu, které se lpěním na univerzáliích náhle odhalují. Již zmíněnou bolestí je omezený okruh relevantních bádání mimo okruh ruský, anglosaský, příp. německý – chybějí zde často věci slovan-ské nebo středoevropské, což je zvláště překvapivé v případě německých rusistů, a to je škoda. Tím se někdy stává, že se o řadě věcí psalo v jiných jazycích a zde jsou znovu zmiňovány jako nové. Celý projekt je podle mě v dnešním Rusku klíčový, i když vznikl mimo největší dvě centra, tedy tradiční hlavní města, a možná právě proto. Je to projekt sice známý, ale spíše v určitých zahraničních kruzích než v samotných mainstreamo- vých ruských centrech. Projekt univerzálií stojí možná poněkud stranou hlavní vývojové linie, ale právě to mu umožňuje být více v klidu a nořit se do skutečných problémů, i když i sem zasahuje móda, public relations, jež se projevují v tzv. grantové politice a příkázaných, tzv. prestižních databázích. Rozhodně je i tento svazek podnětem metodologickým, teo- retickým, historickým a koneckonců i materiálovým.

prof. PhDr. Ivo Pospíšil, DrSc.
katedra ruského jazyka a literatury
Pedagogická fakulta
Univerzita Hradec Králové
Rokitanského 62
500 03 Hradec Králové
Česká republika
ipospis@volny.cz